

Een vrouw wil aantrekkelijk gevonden worden, niet omwille van haar perfect aangebrachte make-up, maar omwille van dat 'je ne sais quoi' dat ze ondanks zichzelf uitstraalt en waar ze geen vat op heeft. Net zo vindt theatermaker en acteur Peter Van den Eede (de Koe) dat toneelspel slechts begoochelt door iets wat de acteur niet controleert.

'En tegelijkertijd', zegt hij, 'moet je dat wat je niet onder controle hebt, toch enigszins gecontroleerd laten meespelen. Het is zoals de controle over een wild dier in het circus. Waarom is dat zo spannend? Omdat controle relatief is.' Clara van den Broek had een tweede zomergesprek over acteren, na haar interview met Lucas Vandervost (Etcetera 91).

Dezelfde vragen, andere antwoorden. Na Apollo, Dionysos?

Clara van den Broek

Perfectie roept agressie op

PETER VAN DEN EEDE OVER ACTEREN

Kunst versus wetenschap

ETCETERA Is toneelspelen een vak, een ambacht?

PETER VAN DEN EEDE Door ervaring verwerf je kennis en vaardigheden. Die ontwikkelen zich doorheen de jaren, waardoor je alsnair beter kan spelen. In die zin kan je zeggen dat acteren een vak is. Voor vele acteurs is het ook niet meer dan dat. En ik heb daar alle respect voor. Voor anderen kan het een middel zijn om een ultieme communicatie aan te gaan die zich liefst net buiten de grenzen van het technisch vernuft bevindt. Een vak ontwikkelt zich in overeenstemming met de eisen of de regels van de wetenschap. De perfecte vakman houdt zich dan ook aan die regels. Een wetenschappelijk werk kan je van a tot z uitleggen. Met een kunstwerk kan je dat niet. Je kan wel over een aantal wetenschappelijkheden binnen een kunstwerk spreken. Maar als het kunstwerk echt begoochelt, wordt het onmeetbaar. Je kan daar dan je leven lang boeken over schrijven, zonder ooit helemaal tot dat kunstwerk door te dringen. De intiemste uitleg is het kunstwerk zelf, dat is vraag en

antwoord samen. En daarom is het vakgedeelte slechts een onderdeel van het toneelspelen. Om verder te geraken. De theaterwetenschapper is bezig met het verleden, met archivering, met wetenschappelijkheid en met het vak. De theatermaker is bezig met de toekomst, met wat we nog niet weten, met wat tot begoocheling moet leiden. Als je als theatermaker alleen maar met het verleden bezig bent, ben je ofwel een theatermaker die als restaurateur te werk gaat, alle wetten in acht neemt, alle truiken recupereert, ofwel een theaterwetenschapper die aan theaterreconstructie doet. Als toneelspelen slechts zou afhangen van de wetenschappelijkheid van het vak, zouden er een heleboel wetmatigheden zijn waaraan je je zou moeten houden. Zoals: 'Na die zin is het goed dat je intern 21, 22 telt, en dan pas de volgende zin zegt. Dieren of baby's op de scène is niet goed. Een boot die op de achtergrond voorbijvaart, werkt ook niet, want vangt ook de blik. Als je huilt op de scène, huilt het publiek niet.' Enzovoort. Het fijne aan theater is nu net dat dat allemaal wél anders kan. Dat je niet 21, 22 moet zeggen, maar een totaal andere pauze

kan nemen. Theater is ritme in een ruimte, en dat geeft oneindig veel mogelijkheden.

Appel en zijn pot

Karel Appel gooit op een bepaald moment, in de Cobra-periode, zijn verf met pot en al op het doek. Waar zit het vak hier? Dit is pure intuïtie van een vakman, en van een kunstenaar in de eerste plaats. En het klopt ook nadien. Maar hoe moet je nu zeggen: 'Je moet je pot zo vasthouden, en je moet het met die verf doen, en je moet zo gooien'? Dat is absurd. Appel uit op een heel manifeste manier dat hij techniek als een gevangenis ervaart. Op een bepaald moment evolueert techniek niet snel genoeg naar je zin meer. Dat veroorzaakt frustratie. En dan gooi je die techniek overboord, ten gunste van de pure intuïtie. Dat is een echte kunstenaarsdaad. Het moment waarop techniek als het ware vloeibaar wordt en vergast, onvatbaar wordt. Techniek heb je dus nodig om ergens toe te komen, maar als je denkt dat je er geraakt bent, laat dan maar alles los. Toon Hermans, die zoveel mensen heeft beïnvloed, zei: 'Je moet mij niets vragen over mijn vak, want daar begrijp ik niets van.' Dat vind ik fascinerend. Want ik ben iemand die het allemaal graag wil begrijpen. Maar tegelijkertijd kan ik daar op scène niets mee doen. Niets. Natuurlijk heb ik onbewust kennis opgestapeld, maar als ik mij daar te goed van bewust ben –en dat zal elke acteur trouwens bevestigen– lukt het niet meer. Als je te horen krijgt: 'Dat dingetje, dat je daar gedaan hebt, dat is fantastisch', kan je dat niet meer de volgende keer, omdat je daar op focust. Daarom is vanuit het oogpunt van de acteur een millimeterregie vaak dodelijk. Het gaat om de kunst van het niet letterlijk benoemen, van het subliem rond de pot draaien. Je mag het nooit te goed weten, willen we elkaar en onszelf blijven verrassen. We kunnen het niet benoemen, want als we het benoemen, maken we het banaal en dus kapot.

Weten en vergeten

ETCETERA Je moet tijdens het spelen vergeten wat je weet, en een soort onbewustzijn installeren?

VAN DEN EEDE Ja, je moet weten en vergeten. Want anders speel je iets wat al te zeer geconstrueerd is. Als je alles speelt wat er over Lady Macbeth geschreven is, kom je tot een uitleggerig en afzichtelijk resultaat. Uiteindelijk gaat het over wat je van jezelf herkent in dat perso-